

**ВІДАПЕЛЯТИВНІ ВІДВИГУКОВІ ДІЄСЛОВА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ:
КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД, СЕМАНТИЧНА МОТИВАЦІЯ
Й ЛЕКСИКОГРАФІЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ****THE APPELLATIVE INTERJECTIONAL VERBS IN THE UKRAINIAN
LANGUAGE: COMPONENT STRUCTURE, SEMANTIC MOTIVATION
AND LEXICOGRAPHIC REPRESENTATION****Кушлик О.П.,***orcid.org/0000-0001-7502-622X**доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови**Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

У пропонованій розвідці встановлено компонентний склад відапелятивних відвигукових дієслів української мови, кількість і якість яких дещо різняться в лексикографічних працях. Передусім обґрунтовано актуальність дослідження, де наголошено, що установлення такого компонентного складу відапелятивних відвигукових дієслів української мови, які слугуватимуть вершинами словотвірних парадигм – комплексних словотвірних одиниць для аналізу словопороджувальної спроможності слів, як одне з основних завдань основоцентричного вектора розвитку української дериватології сприятиме максимальному охопленню всього континууму семантики, передаваної як твірним вигуком, так і похідним від нього вербативом, а також дасть змогу адекватно оцінити дериваційну здатність цих похідних дієслів. Зазначено, що з'ясування дериваційної здатності відвигукових дієслів загалом і відапелятивних зокрема є важливим етапом обстеження похідних дієслів української мови на предмет їхньої словопороджувальної спроможності, необхідність якого зумовлена наміром всебічно обстежити мотивувальну базу української мови, удокладнити теоретичні напрацювання основоцентричного вектора розвитку дериватології новими результатами.

Далі окреслено компонентний склад відвигукових відапелятивних дієслів української мови, тобто дієслів, мотивованих власне апелятивними (тобто такими, що звернені до людей) вигуками, які, хоч і не вирізняються численністю серед відвигукових, але становлять цілком самодостатню щодо свого функціонування групу слів. Визначено характер семантичних відношень між твірним вигуком і утвореним від нього вербативом, простежено ступінь послідовності й одностайності фіксування відапелятивних відвигукових дієслів, їхнього семантичного континууму в лексикографічних джерелах української мови. На основі власних спостережень за дібраним фактичним матеріалом запропоновано внести деякі зміни у вокабуляр української мови, зумовлені потребою зафіксувати некодифіковані одиниці, доповнити структуру словникової статті деяких одиниць новими елементами, з'яву яких пов'язано з розвитком їхньої семантичної структури.

Ключові слова: відвигукові дієслова, відапелятивні відвигукові дієслова, словопороджувальна спроможність, лексичне значення, семантика, лексико-семантичний варіант (ЛСВ), лексикографічні праці, тлумачні словники, вигук, вербатив, дієслово, твірна основа, мотивувальний, мотивований.

This study identifies the component structure of appellative interjectional verbs in Ukrainian, the number and characteristics of which vary somewhat across lexicographical works. First and foremost, the study's relevance is substantiated. It is emphasized that establishing such a component structure of appellative interjectional verbs in the Ukrainian language – which will serve as the vertices of word-formation paradigms, i.e., complex word-formation units for analyzing the word-generating capacity of words – as one of the main tasks of the stem-centric approach of development in Ukrainian derivatology, will contribute to the maximum coverage of the entire semantic continuum conveyed both by the generative interjection and by the verbativ derived from it, and will make it possible to adequately assess the derivational capacity of these derived verbs. It is noted that clarifying the derivational capacity of exclamatory verbs in general and of apotrophic verbs in particular is an important stage in the study of derived verbs of the Ukrainian language with regard to their word-forming capacity. The need for such a study stems from the intention to comprehensively examine the motivational basis of the Ukrainian language and to supplement theoretical developments in the base-centered vector of derivational morphology with new findings.

Next, the component structure of appellative interjectional verbs in the Ukrainian language is outlined, that is, verbs motivated by appellative (i.e., those addressed to people) interjections, which, although not numerous among interjectional verbs, constitute a fully self-sufficient group of words in terms of their functioning. The nature of the semantic relationships between the source interjection and the verb derived from it is identified. The degree of consistency and uniformity in the documentation of appellative interjectional verbs and their semantic continuum in lexicographic sources of the Ukrainian language is examined. Based on the author's own observations of the selected factual material, it is proposed to make certain changes to the vocabulary of the Ukrainian language, necessitated by the need to record non-codified words and to supplement the structure of dictionary entries for certain units with new elements, the emergence of which is linked to the development of their semantic structure.

Key words: interjectional verbs, appellative interjectional verbs, word-forming ability, lexical meaning, semantics, lexical-semantic variant (LSV), lexicographical works, explanatory dictionaries, interjection, verbativ, verb, stem, motivational, motivated.

Постановка проблеми. З'ясування ролі твірної основи як типологізуючого чинника у словотвірних процесах стає дедалі актуальнішим в українській дериватології. Необхідність системного, планомірного вивчення словопороджувальної спроможності слів належних до різних лексико-граматичних розрядів, а в межах них – різних лексико-семантичних груп з опертям на твірну основу, що дає змогу передбачити формування похідних одиниць з певним словотвірним значенням, визначити інвентар словотворчих засобів для його експлікування, з'ясувати вплив мовних і позамовних чинників на реалізацію закладеного системою мови словотвірного потенціалу тощо, зумовлює охоплення основоцентричним аспектом дослідження всієї мотивувальної бази сучасної української мови.

Показником словопороджувальної спроможності слів, належних до різних лексико-граматичних розрядів, а в межах них – різних лексико-семантичних груп, слугує словотвірна парадигма як комплексна словотвірна одиниця, яка становить систему дериватів одного ступеня творення, об'єднаних тотожністю твірної основи [5, с. 10; 9, с. 291]. Для досягнення максимально виснажливого результату щодо обстеження мотивувальної бази сучасної української мови необхідне залучення різносистемних мовних одиниць – як центральних, так і периферійних класів слів, як первинних, так і вторинних розрядів слів, як численних, так і нечисленних груп слів. Щодо останнього, як зазначав В. Грещук, «незначна заповнюваність парадигм засвідчує лише слабку словопороджувальну властивість твірних слів, але є важливим показником у виявленні типології словотвірних парадигм» [6, с. 218].

Відапелятивні відвігукові дієслова, які з урахуванням нечисленності твірних одиниць не становлять кількісно наповнений клас слів, ще не був об'єктом аналізу на предмет установлення їхньої словотвірної спроможності, що і спонукає нас у майбутньому дослідити цей матеріал. Проте, аніж починати провадити безпосереднє дослідження словотвірної спроможності відапелятивних відвігукових дієслів відповідно до процедури аналізу словотвірних процесів у рамках основоцентричного підходу, важливо окреслити компонентний склад цих дієслів, щоб зорієнтуватися, наскільки послідовно їхні конкретні словотвірні парадигми будуть демонструвати свою словотвірну активність, що релевантно для установлення їхньої типової словотвірної парадигми.

Укладачі відомих лінгвістичних словників української мови не одноставні стосовно репре-

зентування відапелятивних відвігукових дієслів. Це спонукає виявити ці розбіжності, по можливості з'ясувати причини постановки їх, простежити релевантність мотиваційних відношень між твірним і похідним словами (до того ж з урахуванням усіх наявних лексико-семантичних варіантів (далі ЛСВ), які репрезентують ту чи ту одиницю) – і, зрештою, подати компонентний склад цих дієслів для подальшого дослідження їхньої словопороджувальної спроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відвігукові дієслова української мови вже поставали об'єктом вивчення в контексті формантоцентричного підходу до аналізу словотвірних процесів. Установленню складу, з'ясуванню особливостей творення їх і систематизуванню за допомогою комплексних словотвірних одиниць, адекватних формантоцентричному підходу, присвятили свої розвідки Л. Юрчук [16], Т. Возний [1], О. Курило [8] та ін.

Віднедавна розпочато дослідження відвігукових дієслів української мови з опертям на основоцентричний підхід. Зокрема, у наших попередніх розвідках обґрунтовано засади систематизування відвігукових дієслів української мови як вершини словотвірних парадигм [12]; увиразнено контекстну й інтонаційну неоднорідність емотивних вигуків української мови як детермінаторів словотвірного потенціалу мотивованих ними дієслів [11]; визначено словопороджувальну спроможність відапелятивних відвігукових дієслів української мови [13].

Пропонована розвідка продовжує серію досліджень, присвячених установленню словотвірної парадигматики похідних дієслів української мови [9; 10].

Постановка завдання. Мета статті – установити компонентний склад відапелятивних відвігукових дієслів української мови для подальшого визначення їхньої дериваційної здатності з урахуванням розбіжності фіксування їх у лексикографічних джерелах. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких *завдань*: окреслити обсяг власне апелятивних вигуків української мови як мотиваторів відповідних відапелятивних відвігукових дієслів; простежити характер семантичних відношень між твірним вигуком і утвореним від нього вербативом; з'ясувати ступінь послідовності й одноставності фіксування як самих відапелятивних відвігукових дієслів, так і їхнього семантичного континууму в тлумачних словниках української мови.

Виклад основного матеріалу. Різноманітне граматичного статусу вигуків (доклад-

ніше про це див.: [12, с. 18]) спричинює різне категоризування їх, а також різний компонентний склад, що, зі свого боку, детермінує граматичні й семантичні особливості похідних від них дієслів. Для подальшого опису словопороджувальної здатності відапелятивних відвигукових дієслів пристаємо до позиції тих лінгвістів, хто вважає вигуки особливим класом слів, які, не маючи ні лексичного, ні граматичного значення, слугують для вираження різних почуттів, емоцій, спонукання до дії [14, с. 5], а також усвідомленого колективного смислового змісту (елемента думки) [4, с. 302].

Основним словотворчим засобом, який переводить вигукові основи (здебільшого первинного походження) до дієслівних, є суфікс **-а-** / **-ка-** [16, с. 191–192], напр.: *аговкати, агейкати, акати, ахкати, гейкати, екати, ейкати, ехкати, нукати, огокати, ойкати, охкати, пхекати, тьхукати, тьфукати, хекати, хукати, угукати* та ін.

Відвигукові дієслова – з урахуванням відомих у лінгвоукраїністиці семантичних класифікацій вигуків, які запропонували Л. Мацько [15, с. 59], К. Городенська [3, с. 737–741], О. Курило [8, с. 5–6], І. Жагалак [7, с. 29–33], В. Горпинич [4, с. 304–305] та ін., і превалюванням у цих класифікаціях думки щодо незаперечного вирізнення емоційних та імперативних вигуків (з більшим чи меншим ступенем конкретизації їх контекстним чи ситуативним оточенням) – об'єднано у два структурно-семантичні типи: відвигукові дієслова, мотивовані емоційними вигуками, та відвигукові дієслова, мотивовані імперативними вигуками [8, с. 5–6; 11, с. 26]. Серед відвигукових дієслів, твірними для яких є імперативні вигуки, вирізняють: а) вербативи, мотивовані вигуками зі значенням наказу, вимоги припинити ту чи ту дію, заборони, спонукання до певних дій тощо; б) вербативи, мотивовані апелятивними вигуками, які, зі свого боку, розмежовують з урахуванням того, до кого адресований мотивувальний вигук – людей чи тварин [2, с. 382–383].

До власне апелятивних вигуків (тобто вигуків, адресованих до людей) як мотиваторів дієслів належать: 1) ті, за допомогою яких привертають увагу людей, звертаються до них з певних потреб, до того ж як українського походження, пор.: *агу!, агов!, агей!, алло!, агу!, агусі!, ей!, гов!, гей!* тощо, напр.: “*Агей, Кию, приходь до мене в гості, в мене закипів куліш...*” (Ю. Мушкетик); – *Гей, берись!* – *пролунало позаду Лавріна* (Ю. Мушкетик); *Оксана з коліски взяла Маркуся, закутала в грубі полотняні пелюшки і чукакала на руках. – Ну, агусі!* (С. Чорнобривець), так й іншомовного, пор.:

алло!, напр.: *З легеньким тремтінням у серці підійшов до телефону-автомата. – Алло! – голос чистий, високий* (Ю. Мушкетик); 2) ті, що виражають привітання, прощання, вибачення, подяку, прохання, божбу тощо [2, с. 383; 3, с. 740], пор.: *здрастуйте!, добрий день!, добридень!, до побачення!, прощайте!, прощавайте!, бувай!, прости!, простіть!, вибач!, вибачте!, пробач!, пробачте!, даруй!, даруйте!, дякую!, спасибі!, їй-Богу!, їй-Бо!* тощо, напр.: *І вже по тому [Лаврін] зняв шапку, стріпнув чубом і тихо сказав: – Добридень, Килияно* (Ю. Мушкетик); – *Спасибі,* – сказала Лукина й поклала на воза чоботи та невеликий клуночок (Ю. Мушкетик).

Дієслова постають здебільшого від вигуків першої групи слів, що зумовлено їхнім первинним походженням як чинником, який сприяє словотвірній активності того чи того слова. Як уже згадувалося, основним словотворчим засобом, який переводить вигукову основу до дієслівної і який актуальний також для аналізованої групи вербативів, є суфікс **-а-** / **-ка-**, що, пор.: *агукати, аговкати, агейкати, аллокати, агукати, агуськати, гейкати, говкати, егейкати, егегейкати, ейкати*, напр.: *Такої ночі не можна було мовчати, хотілося озиватися, аговкати, кликати таємничі тіні з-під берега, перемовлятися добрим словом* (В. Близнєць); *...ватага відчайдух на скирті егейкала до однокласниць...* (Є. Пашковський); *Луї, звичайно, не озвався ані словом, хоча страх кортіло сказати: «Скільки можна “аллокати”, краще зі мною попрощайся»* (ГРАК, Дж. Кольєр).

Вторинність вигуків другої групи практично унеможливорює постановку від них вербативів. Якщо й іноді трапляються в текстах художніх творів деякі утворення – на кшталт *добриденькати, бувайкати* (напр.: *По вулицях кричало радіо, мов ошаліле, від нічного дощу стояли кругом баюри, брунькувалися дерева, добриденькав синик, а шпак перекривляв вивільгу весняним співом* (А. Химко); *Двічі нам «бувайкати» не треба було* (Л. Денисенко)), то йдеться лише про оказіональне вживання.

Континуум семантики, детермінованої контекстним оточенням й відповідною інтонацією вигуків *агу* і *агу* у відомих тлумачних словниках української мови, де що відрізняється, що спричинено роком видання того чи того словника, тенденціями, характерними для стану української мови цього періоду, етапами її розвитку. Зокрема, у «Словнику української мови» в 11 томах словникова стаття **АГУ** об'єднує чотири ЛСВ: 1) ‘уживається при відганянні птахів’; 2) ‘уживається при звертанні до немовляти, щоб привернути

його увагу, викликати усмішку, заспокоїти і т. ін.’; 3) ‘уживається при перекликанні в лісі, вночі і т. ін., щоб знайти або не загубити один одного’; 4) ‘^{рідко} використовується в значенні, близькому до *от, от уже, аж ось*’ (СУМ, I, с. 18–19). Лексему *агу* у словнику не зафіксовано.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (за ред. В. Бусела), перше видання якого датовано 2001 роком і яке, серед іншого, відображає зміни, пов’язані з упровадженням колись непоправно вилученої з абетки літери *г*, названі чотири ЛСВ *АГУ* вже перенесено до словникової статті *АГУ* (ВТССУМ, с. 11), тоді як сама лексема *агу* у лексикографічній праці не значиться.

У «Словнику української мови» у 20 томах (перший том видано 2010 року) зареєстровано дві лексеми – *агу* і *агу*, кожна з яких має свій набір ЛСВ: вигук *агу* вживається: 1) ‘для відгання птахів’; 2) ‘при перекликанні в лісі, вночі і т. ін., щоб знайти або не загубити один одного’; 3) ‘^{зрідка} у знач., близькому до *от, от уже, аж ось*’ (СУМ-20, I, с. 125), тоді як вигук *агу* вживається: ‘^{дм.} при звертанні до немовляти, щоб привернути його увагу, викликати усмішку, заспокоїти і т. ін.’ // ‘позначає звуки, які вимовляє немовля’ (СУМ-20, I, с. 126).

Наявність у вокабулярі мовної системи того чи того з названих вигуків детермінує й постання від нього вербатива, що зафіксовано у згаданих словниках, проте, на нашу думку, із певними суперечностями: *агувати* зі значенням ‘говорити “агу”’ (вигук *агу* об’єднує чотири названі ЛСВ) – у «Словнику української мови» в 11 томах (СУМ, I, с. 19) і *агувати* зі значенням ‘говорити “агу”’ (вигук *агу* об’єднує ті самі чотири названі ЛСВ, лише з різницею у вимові і графічному позначенні) – у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (за ред. В. Бусела) (ВТССУМ, с. 11). Інакше кажучи, згідно з даними згаданих лексикографічних праць, вербативи *агувати* і *агувати* зберігають семантичний континуум мотивувальних для них вигуків і цей континуум не відрізняється між собою, за винятком вимови й відповідного графічного позначення. Щодо «Словника української мови» у 20 томах, то в ньому зафіксоване лише дієслово *агувати* з лексичним значенням ‘говорити “агу”’ (вигук уживають ‘^{дм.} при звертанні до немовляти, щоб привернути його увагу, викликати усмішку, заспокоїти і т. ін.’ // ‘позначає звуки, які вимовляє немовля’) (СУМ-20, I, с. 126). Вербатив же *агувати* як такий, що мотивований вигуком *агу*, відсутній, що можна, очевидно, пояснити витісненням дієс-

лова *агувати* зі значенням, зокрема, ‘вигукувати “агу” при перекликанні в лісі, вночі і т. ін., щоб знайти або не загубити один одного’ вербативом *аговкати*. Тим паче, що таке витіснення, імовірно, відображає тенденцію до семантичного розмежування цих дієслів, адже їхнє змішування могло бути зумовлене однаковою вимовою слів *агувати* й *агувати* в період, коли літеру *г* ще не повернуто до української абетки. Це засвідчують і численні, зафіксовані у Генеральному регіонально анотованому корпусі української мови приклади-ілюстрації вживання дієслова *агувати* зі значенням, притаманним дієслову *агувати*, пор.: – *Це він зараз синюватий, бо старався дуже, а через місяць таким красивим стане – не впізнаєш, через два – уже агувати до тебе буде, у три голівку триматиме, а в чотири почне на ноги спинатися* (ГРАК, Г. Ткаченко); *Вночі вони [малюки] агукають і доводять до істерики матусь, доки не при звичають їх до свого незвичного ритму, розпорядку доби* (ГРАК, В. Лис).

Подібні порушення орфоепічних і орфографічних норм української мови спостережено й щодо вихідних і похідних одиниць *агусі* → *агуськати* та *агусі* → *агуськати*. Зрозуміло, що у «Словнику української мови» в 11 томах зафіксовані ці одиниці з літерою *г*, тобто *агусі* як ‘вигук, який уживається як ласкаве звернення до немовляти’ (СУМ, I, с. 19) і *агуськати* – як ‘те саме, що *агувати*’ (СУМ, I, с. 19), тоді як в інших згаданих тлумачних словниках маємо нормативне на сьогодні *агусі* і *агуськати* з тими самими значеннями (ВТССУМ, с. 11; СУМ-20, I, с. 126).

Вигук *агов*, який уживають ‘для перекликання в лісі вночі і т. ін., щоб знайти або не загубити один одного’ (СУМ, I, с. 17; ВТССУМ, с. 10), або ‘коли треба привернути чийсь увагу, покликати когось чи відгукнутися на чийсь заклик’ (СУМ-20, I, с. 120), є твірним для дієслова *аговкати*, яке зареєстроване лише у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (за ред. В. Бусела) зі значенням ‘те саме, що *агувати*’ (ВТССУМ, с. 10). І тут знову натрапляємо на певну суперечність: якщо дієслово *аговкати* тлумачать як ‘те саме, що *агувати*’, то це означає, що воно може експлікувати дію, пов’язану з усіма ситуаціями, які передані чотирма ЛСВ, реалізованими вигуком *агу*, а не тільки, як уже згадувалося, співвідноситися з одним із чотирьох ЛСВ. Водночас ілюстрації вживання дієслова *аговкати* доводять, що йдеться здебільшого про ‘вигукання “агов!” у лісі чи на іншій відкритій місцевості (часто вночі, у сутемках, у тумані), щоб знайти або не загубити один одного, щоб привернути чийсь увагу тощо’.

Такий вивід семантики абсолютно корелює з нормами мотивації між твірною і похідною одиницями, пор.: *Порадивившись між собою з приводу цього неприємного сюрпризу, вони [хлопці] взялися аговкати в надії, чи не почують їх прибулі в баркасі* (Д. Дефо у перекл. М. Нагорної); *Такої ночі не можна було мовчати, хотілося озиватися, аговкати, кликати таємничі тіні з-під берега, перемовлятися добрим словом* (В. Близнець).

Дещо інше значення, на нашу думку, передає дієслово *аговкати* в реченні *Досвідчені глинокопи, перш ніж спуститися у такий колодязь, нахилилися до нього і, лягаючи на землю, аговкали...* (ГРАК, К. Рахно). Тут, очевидно, ідеться про те, що за рахунок вигукування “агов!”, спрямованого в певну порожнину (нору, колодязь, шахту, печеру тощо), і одержаного в результаті відлуння можна оцінити властивості цієї порожнини: глибину, розміри, наявність перешкод чи обвалів, відкритість або замкненість простору тощо. Наведена дефініція відвигукового дієслова *аговкати* цього не відображає. Тому, ймовірно, є всі підстави констатувати розвиток семантичної структури цього слова і доповнення її ще одним ЛСВ – ‘вигукувати “агов!” з метою зорієнтуватися в просторі чи оцінити його властивості за відлунням’.

Обсяг контекстуальної семантики, яку передає апелятивний вигук *гей*, згідно з даними лексикографічних джерел, формують п’ять ЛСВ: 1) ‘спонукальне слово, яким підганяють волів, корів або коней’; 2) ‘уживається як оклик у звертанні’; 3) ‘уживається як заклик, заохочення до дії’; 4) ‘виражає піднесення, захоплення чим-небудь’; 5) ‘пісенний вигук’ (СУМ, II, с. 46; ВТССУМ, с. 226; СУМ-20, III, с. 501). На противагу цьому дієслово *гейкати* засвідчено лише з двома ЛСВ: ‘викрикувати “гей”, підганяючи худобу’, що співвідносний з ЛСВ₁ і ‘співати пісню, у якій повторюється “гей”, або кричати “гей”’ (СУМ, II, с. 46; ВТССУМ, с. 226; СУМ-20, III, с. 502), який співвідносний з ЛСВ₅. Проте жодне з наведених значень дієслова *гейкати* не пов’язане з вигуком *гей* як власне апелятивом, тобто адресованим до людей, що засвідчено його ЛСВ₃ (безпосередньо) і ЛСВ₂ (опосередковано). Утім ілюстрації доводять можливість такого, пор.: *Звісно, голіни хутко помчали за ним [Більбо], гейкаючи та перегукуючись поміж дерев...* (Толкін Дж. Р. Р. у перекл. О. О’Лір); *Коли його [ведмеда] голова вже за якусь децицію від мене, я гекаю, обома руками здіймаю сокиру і цосили, цолюті, цосства рубаю по рудому черепу* (Р. Полонський).

Ще іншу семантику розвиває вербатив *гейкати* в реченнях: *Вантажівку підкидало на баюрах,*

дівчата при цьому зойкали, а ми гейкали, бо нами підкидало як мішками... (Вал. Шевчук, Жінка-змія...); *Коли Куна рвонувся, щоб, нарешті, продертися-таки через юрбу <...>, всі там гейкали, свистіли, гукали й лементували...* (О. Ільченко). Тут аналізоване дієслово мотивоване вигуком *гей*, контекстуальне значення якого не засвідчено у словниках, – ‘вигукувати “гей” для привертання уваги з наміром зупинити якусь дію (процес), перешкодити її перебігу’.

Окрім цього, іноді в текстах художніх творів трапляються випадки, коли дієслово *гейкати* мотивоване вигуком *гей*, який уживають, щоб ‘знайти або не загубити один одного, щоб повернути чиясь увагу тощо’, пор.: *Вони [діти] гейкали його до хрипоті, та сніг притлумляв голоси...* (К. С. Льюїс). У такому разі дієслово *гейкати* є синонімімним до вербатива *аговкати*.

Ті самі позиції вживання, характерні для вигука *гей*, реалізує й вигук *егей*, який зафіксовано лише у «Словнику української мови» у 20 томах (СУМ-20, IV, с. 547). Похідний вербатив *егейкати* передає семантику ‘кричати “егей”, виражаючи піднесення, захоплення чимось або звертаючись до когось’ (СУМ-20, IV, с. 547). Друга частина тлумачення цього вербатива – ‘кричати “егей” <...>, звертаючись до когось’ переводить сам мотивувальний вигук у площину апелятивів і відповідно утворене дієслово уналежнюють до відапелятивних, тоді як перша частина тлумачення радше засвідчує емотивну природу вигука і відповідно утворене дієслово відносять до відемотивних. Приклади вживання відвигукового дієслова *егейкати* часто виражають синкретичну семантику, пор.: *...ми з портфеликами під пахвами, хукаючи на пальці, до пояса в снігу, попождем на обочині, доки схлине сніговий вал, і віддзенькає підбита іскрами накривка на тракторній трубі, тоді аж бігти, ковзатись, егейкати...* (Є. Пашковський); *...молода дружина з берега наздоганяла утекших рибин, котрі наново просікали блаженьку сітку, збивала грудками течію, егейкала, підказувала, куди брести, залюбленими, великими від довіри, очима дивилась на його розрівняну спину з торбою на плечі* (Є. Пашковський).

Синонімімним до вигука *гей*, а також до вже проаналізованих нами *агов*, *агу*, *егей* є вигук *агей*. У деяких тлумачних словниках замість дефініції власне названо ці вигуки як такі, що зорієнтовують з контекстним фінкціюванням вигука *агей* (ВТССУМ, с. 9). На противагу цьому в «Словнику української мови» у 11 томах і в «Словнику української мови» у 20 томах запропоновано таке визначення: ‘уживається для вираження спонування

до якоїсь дії або бажання привернути увагу; *гей*; *ей* (СУМ, I, с. 15; СУМ-20, I, с. 116). Мотивоване цим вигуком дієслово не зареєстроване в жодному тлумачному словнику, проте поодинокі приклади функціонування доводять можливість творення за заданою моделлю й спорадичне використання, пор.: *Пастух виляскує батогом, агейкає, і луна котиться аж до обрію...* (Гр. Тютюнник).

Не зафіксовані на сьогодні в лексикографічних джерелах й дієслово *говкати*, мотивоване власне апелятивним вигуком *гов*, яким послугуються з бажанням привернути чию-небудь увагу (СУМ, II, с. 100; ВТССУМ, с. 248; СУМ-20, III, с. 650), а також *ейкати*, мотивоване вигуком *ей*, який уживають: 1) ‘за потреби окликнути, підізвати кого-небудь, звернутися до когось’; 2) ‘для вираження невдоволення, досади, безнадійності і т. ін.’ (СУМ, II, с. 454; ВТССУМ, с. 337; СУМ-20, IV, с. 552). Проте приклади вживання їх у тому чи тому тексті засвідчують потенційність входження до вокабуляру української мови як кодифікованих одиниць, пор.: *І немало я накричався, немало й розумніші говкали, поки трохи заспокоїлося* (О. Мак); *Стрибог зупинився, розвернувся. – Ну? Скільки можна ейкати, дочко! Може, нарешті придумаєш, як мене називати?* (ГРАК, Дара Корній).

У «Словнику української мови» у 20 томах зареєстровано новий власне апелятивний вигук *еге-гей* із семантикою ‘^{розм} те саме, що *ей*’ (СУМ, IV, с. 547) разом з похідним від нього дієсловом *егейкати* зі значенням ‘те саме, що *егейкати* (тобто ‘кричати “егей”, звертаючись до когось)’.

Висновки та перспективи. Докладне вивчення стану лексикографічного опрацювання відапелятивних відвигукових дієслів української мови дало змогу виявити розбіжності щодо фіксування їх, окреслити причини цих розбіжностей, на основі дібраного фактичного матеріалу простежити континуум передаваної семантики твірною (тобто самим вигуком) чи похідною (відвигуковим дієсловом) одиницями – і з урахуванням цього сформулювати корпус відапелятивних відвигукових дієслів. У подальших дослідженнях буде проаналізовано словопороджувальну спроможність відапелятивних відвигукових дієслів, що дасть змогу передусім зіставити її з дериваційною здатністю інших груп відвигукових вербативів (серед іншого відзоапелятивних), а відтак дійти висновку щодо словопороджувальної спроможності відвигукових дієслів порівняно з вербативами, мотивованими словами іншої частиномовної належності – іменниками, прикметниками чи звуконаслідуваннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Возний Т. М. Семантичні зв'язки між твірними іменниками і вигуківими основами та похідними дієсловами на *-ати*, *-кати* у східнослов'янських мовах. *Словотвірна семантика східнослов'янських мов*. Київ : Наукова думка, 1983. С. 74–86.
2. Городенська К. Г. Розділ 9. Слова-речення. *Іван Вихованець, Катерина Городенська. Теоретична морфологія української мови*. Київ : Пульсари, 2004. С. 374–390.
3. Городенська К. Г. Слова-речення. *Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Загнітко А. П., Соколова С. О. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. С. 732–750.
4. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник. Київ : Академія, 2004. 335 с.
5. Ґрещук В. В. Теоретичні засади основоцентричної дериватології. *В. В. Ґрещук, Р. О. Бачкур, І. Ф. Джочка, Н. М. Пославська. Нариси з основоцентричної дериватології / за ред. Василя Ґрещука*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. С. 6–38.
6. Ґрещук В. Словотвірна спроможність українських похідних дієслів (Кушлик О. П. Словотвірна парадигматика похідних дієслів в українській мові : [монографія] / О. П. Кушлик. – Дрогобич : Коло, 2015. – 384 с.) : рецензія. *Українознавчі студії*. 2017. № 18. С. 215–219. DOI: <https://doi.org/10.15330/ukrst.18.213-217>.
7. Жагаляк І. Семантичні особливості інтер'єктивів. *Studia Methodologica*. 2003. Вип. 13. С. 26–33.
8. Курило О. Й. Відвигукова лексика сучасної української літературної мови : склад та структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 2001. 20 с.
9. Кушлик О. П. Словотвірна парадигматика похідних дієслів в українській мові : монографія. Дрогобич : Коло, 2015. 384 с.
10. Кушлик О. П. Типологія словотвірних парадигм похідних дієслів в українській мові : дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2016. 508 с.
11. Кушлик О. П. Контекстна й інтонаційна неоднорідність емотивних вигуків української мови як детермінатор словотвірного потенціалу мотивованих ними дієслів. *Філологічні науки та перекладознавство : європейський потенціал* : матеріали Міжнародної наукової конференції з філологічних наук (3–4 листопада 2022 року, м. Ченстохова, Польща). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Р. 24–29. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-4>.

12. Кушлик О. П. Засади систематизування відвигукових дієслів української мови як вершини словотвірних парадигм. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2022. Вип. 18. С. 16–24. DOI: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.18.2022.3>.
13. Кушлик О. П. Словотвірний потенціал відзоопелятивних відвигукових дієслів української мови. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2023. Вип. 19. С. 55–62. DOI: <https://doi.org/10.24919/2663-6042.19.2023.9>.
14. Мацько Л. І. Інтер'єкти в українській мові : навч. посібник. Київ : КДПІ, 1981. 130 с.
15. Мацько Л. І. Семантика вигуків та звуконаслідувань. *Українська мова і література в школі*. 1985. № 2. С. 56–62.
16. Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір. *Словотвір сучасної української літературної мови* / за ред. М. А. Жовтобрюха. Київ : Наукова думка, 1979. С. 171–210.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. **ВТССУМ** Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. **СУМ** Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.
3. **СУМ-20** Словник української мови : у 20 т. Київ : Наукова думка, 2010–2024. Т. I–XV.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Близнець В. Земля світлячків : казкова повість. Вид. 2. Київ : Веселка, 1979. 272 с.
2. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГПАК). URL: <https://uacorporus.org/>.
3. Дефо Д. Життя і дивовижні пригоди Робінзона Крузо. 2016. URL: https://books.google.com.ua/books?id=ZQlqDAAQBAJ&newbks=0&printsec=frontcover&pg=PT252&dq=взялися+аговкати+в+надії,+чи+не+почують+їх+прибулі+в+баркаси&hl=uk&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
4. Ільченко О. Козацькому роду нема переводу, або ж Мамай і чужа молодиця : український химерний роман з народних уст. Харків : Фоліо, 2009. 700 с.
5. Льюїс К. С. Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа. Кн. 2. : роман / перекл. з англ. І. Ільїна за участю К. Воронкіної. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. 176 с.
6. Мак О. Куди йшла стежка? : оповідання. Нью-Йорк; Філадельфія : Булава, 1961. 156 с.
7. Мушкетир Ю. Яса : роман / післямова В. А. Смолія. Київ : Дніпро, 1990. 831 с.
8. Мушкетир Ю. Обвал : роман. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 180 с.
9. Пашковський Є. Щоденний жезл : роман-есеї. Київ : Генеза, 1999. 472 с.
10. Пашковський Є. Осінь для ангела : роман. Київ : Comibook, 2024. 440 с.
11. Полонський Р. Яблука пахнуть снігом : роман-лірична хроніка. Київ : Радянський письменник, 1967. 325 с.
12. Толкін Дж. Р. Р. Гобіт, або Туди і звідти. Вид. 6 / перекл. з англ. О. О'Лір. Львів : Астролябія, 2020. 384 с.
13. Тютюнник Гр. Три зозулі з поклоном. Київ : Знання, 2023. 206 с.
14. Химко А. У пазурах вампіра. По відродженні. Блок другий : художньо-історичний роман-повість у блоках і секціях. Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2018. 665 с.
15. Чорнобривець С. Потік життя : роман. Київ : Радянський письменник, 1956. 415 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 31.08.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.10.2026